

Готовність майбутнього вчителя до формування суспільствознавчої компетентності у молодших школярів: сутність та структура

Глобальні світові зрушення, що зумовлені науково-технічним прогресом, швидкою інформатизацією та комп'ютеризацією, демократизацією суспільного життя, визначають розвиток людства на сучасному етапі його існування. Загальновідомо, що головна продуктивна сила суспільства, яка забезпечує процес його розвитку – це сама людина як індивід, індивідуальність, особистість. Виклики сьогодення визначають вимоги до людини як то: соціальна та громадянська активність, здатність до знаходження, аналізу та засвоєння інформації, здатність учитися впродовж життя, збагачувати здобуті знання і досвід, спроможність приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність, творчість та критичність мислення, володіння сучасними формами спілкування, знання та дотримання в поведінці морально-етичних норм та ін. Освоєння означених якостей можливе лише за умови переорієнтації освіти з концентрації на змісті навчання й передачі знань на більш інтегральний процес навчання, зорієнтований на формування у молоді необхідного комплексу ключових компетентностей: уміння вчитися впродовж життя, соціальної, громадянської, інформаційної, загальнокультурної та ін. На думку науковців, саме набуття життєво важливих компетентностей може дати дитині та дорослому можливість адаптуватись до швидкоплинного світу, знайти своє місце в ньому.

Сенситивним періодом народження соціального «Я» психологи вважають молодший шкільний вік: у дитини формується «внутрішня позиція», яка породжує потребу зайняти нове місце в житті і виконувати нову суспільно значущу діяльність, та постає важливим компонентом її соціальних утворень.

Державний стандарт початкової загальної освіти визначає соціальну, громадянську, загальнокультурну компетентності, уміння вчитися впродовж

життя, ключовими, однак їх можна вважати складовими суспільствознавчої предметної компетентності, оскільки їх формування відбувається значною мірою при вивченні тем «Я – Людина», «Я та інші», «Я – українець», «Я – європеєць».

Суспільствознавча предметна компетентність (за З. Возною) – здатність особистості на основі комплексу знань про суспільство, різних форм індивідуального та суспільного досвіду пояснювати та об'єктивно оцінювати суспільні відносини, явища та процеси, вирішувати проблеми та впорядковувати взаємовідносини у системі людина – людина, людина – суспільство, людина – природа [2].

Суспільствознавча компетентність молодшого школяра – набута інтегрована здатність особистості, що цілісно реалізується у процесі життєдіяльності на основі освоєння змісту освітньої галузі «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти. Освоєння заявленого змісту повноцінно відбуватиметься за умови готовності майбутнього вчителя до виконання означеної діяльності.

Готовність майбутнього вчителя до формування суспільствознавчої компетентності у молодших школярів – багатокомпонентне, інтегроване, стійке утворення, якому характерні: високий рівень сформованості суспільствознавчої компетентності й, на цій основі, спрямованість особистості педагога на реалізацію завдань освітньої галузі «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти, наявність необхідних психолого-педагогічних, методичних знань й здатності до їх самостійного поповнення, володіння методичними вміннями та навичками, яке вільно актуалізується в залежності від ситуації та має перспективи до вищого рівня розвитку.

Основними структурними компонентами готовності майбутнього вчителя до формування суспільствознавчої компетентності у молодших школярів виділимо наступні: когнітивний (система знань предметної сфери), діяльнісний (сукупність умінь та навичок, що базуються на отриманому

досвіді) та особистісний (сукупність важливих для соціальної та професійної діяльності якостей особистості).

Основою пропонованої структури вважаємо *особистісний (мотиваційно-ціннісний) компонент*, оскільки саме він є рушійною силою професійного становлення і самовдосконалення майбутніх учителів початкової школи. До його складу відносимо:

1) соціально-значущі якості особистості: патріотизм; відданість ідеалам демократичної України; активна життєва позиція; усвідомлення відповідальності за долю країни; толерантність до проявів відмінностей між народами, культурами, релігіями; дотримання норм законодавства; моральна стійкість, непримиренність і протидія порушенням суспільної моралі; гуманність; повагу до особистості; здатність активно відстоювати свої переконання; здатність до колективної діяльності; широкий світогляд; цілеспрямованість, здатність до подолання перешкод; організованість; відповідальність; комунікабельність [3].

2) мотиви та цінності професійної діяльності:

– бажання оволодіти новими знаннями, способами дій; прагнення долати труднощі у вирішенні невідомого, здійснювати пізнавальну діяльність; впевненість у своїх здібностях; почуття професійної компетентності; адекватне переживання успіху та невдачі; здатність ефективно, самостійно та відповідально діяти в контексті освітнього процесу початкової школи;

– здатність здійснювати свідомий, відповідальний вибір; здатність до конструктивної взаємодії, емпатії, до гармонійних стосунків на рівні людини, суспільства, природи; контрольна-оцінна діяльність, спрямована на себе, на осмислення і аналіз особистісних якостей та педагогічних дій.

Основою будь-якої діяльності є базові теоретичні знання, тому розглянемо *когнітивний компонент* досліджуваного явища, проявами якого є: знання основних тенденцій розвитку держави, суспільства та особистості, взаємозв'язків типу «людина – людина», «людина – суспільство», «людина –

природа»; здатність знаходити, аналізувати інформацію з різних питань людинознавства та суспільствознавства, виявляти власні судження про суспільство і людину; уявлення та знання про суспільствознавчу компетентність загалом та суспільствознавчу компетентність молодшого школяра зокрема; знання понятійного апарату «Методики навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»» та навчального предмета «Я у світі»; знання та розуміння змісту, чинників, напрямків, механізмів, методичного інструментарію процесу формування суспільствознавчої компетентності учнів початкової школи; оперативність і мобільність знань, здатність застосовувати та інтегрувати їх в кожній конкретній ситуації з урахуванням різних її аспектів; здатність визначати відповідність змісту навчального матеріалу навчально-пізнавальній діяльності учнів; знання психолого-педагогічних умов забезпечення «ситуації успіху» в умовах гуманізації педагогічного процесу на уроках «Я у світі».

Готовність майбутнього вчителя до формування суспільствознавчої компетентності у молодших школярів забезпечує також *діяльнісний компонент* – володіння вміннями, навичками, узагальненими способами дій та використання їх для виконання діяльності в нових умовах: вміння проектувати цілі навчання й виховання та поетапну їх реалізацію; вміння правильно діагностувати педагогічне явище, знаходити способи оптимального вирішення педагогічних завдань; вміння застосовувати соціальний досвід для організації ціннісно-орієнтованої та творчої навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках «Я у світі»; комунікативні вміння: вербальні, перцептивні та педагогічної техніки; методичні вміння: складати календарні та поурочні плани з курсу «Я у світі»; добирати ефективні форми, методи, прийоми, засоби організації процесу навчання та виховання в межах курсу; моделювати педагогічні та життєві проблемні ситуації; запроваджувати у практику роботи початкової школи елементи інтерактивного, розвивального, проектного, інтегрованого навчання для

формування суспільствознавчих понять; володіння навичками мовної професійної культури.

Оскільки феномен готовності майбутнього вчителя до формування суспільствознавчої компетентності у молодших школярів є складним, багатокomпонентним утворенням, подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на дослідження шляхів його формування, а на цій основі, – на вивчення рівнів сформованості якісних особливостей та кількісних характеристик результатів.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.

2. Возна З. Формування готовності студентів – майбутніх вчителів історії та суспільствознавства до організації проектної діяльності учнів / З. Возна // Вісник Житомирського державного університету. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – Вип. 65. – С. 98–102.

3. Драч І. Зміст та структура ключових компетентностей майбутнього викладача вищої школи / І. Драч // Витоки педагогічної майстерності. – К. : Університет менеджменту освіти НАПН України, 2013. – Вип. 11. – С. 124 – 130.

4. Черненко Г. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування громадянської компетентності в молодших школярів / Г. Черненко // Молодий вчений. – 2017. – № 3 (43). – С. 497 – 501.